

FRICZ-MOLNÁR PÉTER Király Irén családtörténeti visszaemlékezése

The family historical memoir of Irén Király

The family historical memoir of Irén Király (1902–1990) is a good example, that the data of the traditional sources (parish registers, report cards) can be well and abundantly complemented by a family history, which has a personal tone and gives a wide overview. Through the memoir, we can peek into the civic life's everyday routine of Selmecbánya (today Banská Štiavnica, SK) at the beginning of the 19th century. This contains plenty of information on the personal connections of the Händel and related families (Heincz, Scharff, Friedenlieb Fritz, Latinák, Sacher) but also on the life history of the family members. The contemporary photos verify the memoir and make it more colourful. The interpretation of the memoir is helped by a genealogical tree.

A 25. évfolyamát ünneplő Fons című folyóirat tavalyi utolsó számában hiánypótló tanulmány jelent meg szepesváraljai Händel Vilmos (1837–1925) életéről.¹ Händel a selmecbányai magyar–német evangélikus egyház – hatvanhárom éven át szolgáló és egyben utolsó magyar – lelkésze, honti főesperes, a város díszpolgára volt.² A dolgozat elsősorban az anyakönyvek és a gyászjelentések, valamint a szerény könyvészeti adatok alapján a 18. század végétől számba vette a felmenőket, továbbá a lelkész leszármazóit is felsorolta. Händel egyetlen lánya, Valéria családjáról annyi szerepel a cikkben, hogy előbb Király Ernő felesége volt, és gyermekük, Edit 1902-ben született, majd Zsoldos István, a diósgyőri vasgyár igazgatójának felesége lett. Hogy a második házasságnak mi volt az oka, arról bizonyára nem talált adatot a szerző.

A családtörténet-írás kiváló forrásai azok a visszaemlékezések, amelyeket az idősebb családtagok írtak le vagy ifjabb rokonaik rögzítették az élőszóval elmondottakat. Ezek sorába tartozik Király Irén (1902–1990) személyes hangú visszaemlékezése, amely számos olyan adatot tartalmaz, amely a Händel és rokon (Heincz, Scharff, Friedenlieb Fritz, Latinák, Sacher) családok személyes kapcsolataira és a családtagok élettörténetére vonatkoznak. Ebből példának okáért megtudható, hogy Király Irén szülei elváltak, és édesanyja később ezért ment ismét férjhez. Az 1980-as években diktált, majd 1994-ben lejegyzte, így a mai helyesírás szabályai szerint közreadott visszaemlékezés jó példa arra, hogy a hagyományos források (anyakönyvek, iskolai értesítők) adattartalmát bőven és jól kiegészíti egy családi történet, amelyet sokszor csak belső

használatra szántak készítőik. A visszaemlékezés címzettje Jolánkai Gyuláné, Mattyasovszky Herta volt. Ezen túlmenően Király Irén visszaemlékezése kapcsán a 20. század eleji, magyar dominanciájú selmecbányai polgári élet mindennapjaiba is betekintést nyerhetünk.

Király Irén 1902. október 10-én, Budapesten született,³ apja hradistyáni és petneházi Király Ernő dr., Király Ferenc volt debreceni országgyűlési képviselő fia,⁴ anyja Händel Vilmos lánya, Händel Valéria. Király Irén szülei 1901. október 8-án, Selmecbányán kötöttek evangélikus egyházi házasságot, a menyasszony tanúja Soltz Gyula országos erdőmester, Händel Vilmos sógora volt (a feleségek, Heincz Emma és Heincz Viktória testvérek voltak). Az eskető lelkész Händel Vilmos volt, aki az „Isten vezérelje őket továbbra is” bejegyzést írta az anyakönyvbe.⁵ Király Irén gyermekkorát Selmecbányán töltötte, édesanyja az 1910-es években a szomszédos hegybányai üdülő vezetője, míg édesapja fővárosi banktisztviselő (cégvezető) volt.⁶ A szülők 1911-ben Budapesten felbontották házasságukat.

Király Irén 1914 és 1917 között a selmecbányai evangélikus főgimnázium magántanulója volt.⁷ 1923. december 9-én a VII. kerületben állami, majd 15-én a fővárosi Deák téri

1 Reisz T. Csaba: Szepesváraljai Händel Vilmos nemessége. *Fons*, 25 (2018)

4. sz. 485–504. (Az adományozott címer színes képe a folyóirat borítóján).

2 Gyászjelentését l. a Pannon Digitális Egyesített Archivumban (<https://dspace.oszk.hu/handle/123456789/265431#> hozzáférés: 2019. ápr. 24.)

3 A szerző magánarchívumában lévő, Magay Zoltánné Király Irén B183223 számú (Magyar Népköztársaság részéről kiállított) útlevele alapján. Pesti egyház, Esketési anyakönyv, 1902–1925, 532. o., 163. sorszám alatt 1923. dec. 15-ét említi születési dátumként (<http://www.oskereso.hu>).

4 A hanvai remete és Tompa Mihály. *Ujság*, 5 (1929) 294. sz. 39. (dec. 25.).

5 Selmecbánya, evangélikus esketési anyakönyv, 1901. okt. 8. (<https://www.familysearch.org> hozzáférés: 2019. ápr. 24.)

6 Királyné Händel Valéria kinevezése: *Budapesti Közlöny*, 50 (1916) 69. sz. 3. (márc. 24.); dr. Király Ernő igazgatósági taggá választása a Székely Takaré- és Hitelszövetkezetben: *Központi Értesítő*, 30 (1905) 51. sz. 959. (jún. 25.).

7 A selmecbányai ág. hitv. evang. liceum értesítői az 1859–1917 közötti évekből elérhetők a Hungaricana Közgyűjtemnyi Portálon. Az 1914–1917

evangélikus templomban egyházi házasságot kötött első férjével, széki Széky Istvánnal (1893–1957).⁸ A férj 1927-ben családnevét Széky-Hanvayra változtatta.⁹ E házasságból két gyermek született, Judit (1924–1982) és István (1928–1975).¹⁰ Az 1920-as években a házaspár a csehszlovákiai Hanván (Chanava) élt, és egy korabeli újságcikk úgy jellemezte Király Irént, hogy „végtelenül bájos, vonzó lény, Gömör vármegye úri társaságának ünnepelelt tagja.”¹¹ A család az 1930-as években áttelepült Magyarországra, ahol a férj Pétervásárára gazdasági felügyelőként dolgozott.¹² Király Irén első házassága felbomlott, majd 1953-ban házasságot kötött szentgyörgyvölgyi Magay Zoltánnal. A visszaemlékezés „Kiki néni”-je 89 éves korában halt meg Budapesten, 1990. december 27-én.¹³

A visszaemlékezést oldalági rokonaként, emléke előtt tisztelve adom közre. A könnyebb áttekinthetőséget segíti a következő két családfa, amelyen a visszaemlékezésben említett személyek szerepelnek, ∞-vel a házasságokat jelöltem. Zárójelben a visszaemlékező által használt megnevezést is megadom, illetve zárójelben a dőlt betűs név a családi magángyűjteményben őrzött családfa alapján történt utólagos kiegészítéseket, névpontosításokat tartalmazza. A visszaemlékezést Perneckzy Géza mérnök, míg a fényképmellékletek egy részét Magay Zsuzsa juttatta el a szerzőnek, köszönet érte.

A) Heincz (I.) Frigyes ∞ Latinák Anna [testvérei: Latinák János, Pál, Frigyes, Sándor]

A1. (II.) Heincz Frigyes

A2. Heincz Ádám hadnagy ∞ Scharff Emília [szülei: Scharff Lajos/Ludvig ∞ Todt Rozina de Kossuth; testvérei: Scharff Ferdinánd/Nándor (Onkel Ferdinánd), Lujza (Antónia), Franciska (Tante Fáni)]

B1. Augusztá (Gusztai néni)

B2. (I.) Emma ∞ Sóltz Gyula (Gyula bácsi) országos erdőmester

B3. (III.) Frigyes jogász ∞ Kiszling Sarolta (Lotti néni)

C1. (II.) Hugó tiszti főorvos ∞ Szilvásy Margit

D1. Luluka

D2. Edit

D3. Magdolna (Magda) ∞ Perneckzy Géza

E1. Perneckzy Géza

C2. Gizella – Lovik Béla (testvére Lovik Károly író)

D1. Lovik Éva ∞ Lechnitzky (Zoltán)

D2. Lovik Sára

C3. (II.) Emma ∞ Mihalik Dezső

D1. Mihalik Alíz (Alízka, református pap felesége)

C4. Iván gazdasági felügyelő ∞ Krause Olga

D1. (II.) Ádám ∞ (?) Mariann

D2. Éva ∞ Ragály Nándor

D3. (IV.) Frigyes (Frici)

B4. Viktória ∞ Händel (I.) Vilmos ev. lelkész

C1. Händel Béla (csak pár napot élt)

C2. Händel (II.) Vilmos (Vili bácsi, debreceni egyetemi tanár) ∞ Sonea Mária (Mariska)

D1. Mária (Marcsa) 1∞ Olsavszky Gyula, 2∞ Pajor Győző

E1. (1∞) Olsavszky Gyula (Gyuszi)

F1–4. négy lány

E1. (2∞) Pajor Klára ∞ Zentay Armand

D2. (III.) Vilmos (kis Vili müncheni ügyvéd), 1∞ Winkler Anna, 2∞ (Gusztai)

E1. (1∞) lány, orvos felesége (*Händel Marietta*)

C3. Händel Valéria, 1∞ dr. Király Ernő (apja Király Ferenc volt debreceni országgyűlési képviselő), 2∞ Zsoldos István diósgyőri vasgyár-igazgató

D1. (1∞) **Király Irén (Kiki néni)**, 1∞ Széky-Hanvay István, 2∞ Magay Zoltán

E1. (1∞) Széky-Hanvay Judit

E2. (1∞) Széky-Hanvay István

C4. Händel Béla (Béla bácsi, pesti ügyvéd) ∞ Heincz Dóra (unokatestvér-házasság)

D1. Gedeon (Gida)

D2. Gábor ∞ Mészáros Magda

E1. fiú (*Händel Gábor*)

D3. Béla (Puci)

B5. (I.) Hugó (Hugó bátyánk) selmeci ügyvéd, országgyűlési képviselő ∞ Glósz Jolán

C1. Klára (akiről Lotz Károly a már említett képzet festette) ∞ Nehoda Jenő

(C2. *István, pár hónapot élt*)

C3. Katalin (Kata néni) ∞ Podhradszky Lajos

D1. Podhradszky Katalin (Babcsu) ∞ Farkas György dr. (*fiaik: Béla, György, Ádám*)

D2. Podhradszky Lajos

D3. Podhradszky Ádám (∞ *br. Mailloth Margit, fia: Ádám*)

C4. Pál (Pali bácsi, Heincz családnevét Nádasyra magyarosította) ∞ nádasdi Baán Iza

D1. Katalin (Babi) ∞ Walterskirchen (?) gróf (*gr. Walterskirchen Kristóf*)

E1. Walterskirchen Martin (máltai lovag)

D2. György (Gyuri) 1∞ (?), 2∞ gr. Walterskirchen Margit (Gitschen)

D3. Henriette (Harika) 1∞ Tomasek Edgár, 2∞ (?)

E1. (1∞) Tomasek Ádám – (francia nő)

B6. Sándor (csak két évet élt)

B7. Albert (Berci bácsi) mérnök ∞ Rakita Lujza (Lujza néni)

közötti évek tartalmazzák Király Irén adatait (1914:28., 1915:32., 1916:22., 1917:25.).

8 VII. kerületi állami házassági anyakönyv, 2042/1923. (www.macse.hu és <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HT-DRQQ-QQM?i=130>); az egyházi esküvőre l. a www.oskereso.hu adatbázisát (hozzáférés: 2019. ápr. 24.).

9 Névváltoztatás. *Nemzeti Ujság*, 9 (1927) 133. sz. 10. (jún. 14.).

10 Széky-Hanvay István gyászjelentése a PanDEA-ban (dspace.oszk.hu/handle/123456789/663597# hozzáférés: 2019. ápr. 24.), továbbá a szerző magánarchívumában lévő adatok alapján.

11 A hanvai remete és Tompa Mihály. *Ujság*, 5 (1929) 294. sz. 39. (dec. 25.).

12 *Magyarország tisztai cím- és névtára*, 49 (1942) 294.

13 Király Irén gyászjelentése a PanDEA-ban (dspace.oszk.hu/handle/123456789/187482# hozzáférés: 2019. ápr. 24.)

- C1. Margit (Margit néni) ∞ Jolánkai Vilmos
 D1. Jolánkai Judit (Jutka) ∞ Dobák István
 D2. Jolánkai Gyula ∞ Mattyasovszky Herta
 (ő a visszaemlékezés címzettje)
 E1. Jolánkai Géza
 E2. Jolánkai Márton (Marci)
 D3. Jolánkai Magda (Magdi) ∞ Elsner László
 E1. fiú
 E2. lány
- C2. Dóra (Dórika néni) ∞ Händel Béla (unokatestvér-házasság, utódokat lásd fent)
- C3. „Bero bácsi” ∞ Simonovits Aranka
 D1. „Bercike” (kiskorában meghalt)
 D2. Miklós, 1∞ („Csibi”), 2∞ Latinka Zsuzsanna, 3∞ Mikó Klára
- C4. Luca (Luca néni) ∞ Fényes Dezső
 D1. Fényes Pál (Palkó)

B) Scharff Lajos/Ludvig, Scharff (II.) Dániel és Scharff Karolina (testvérek) szülei: Scharff (I.) Dániel ∞ Probst Zsuzsanna Scharff Lajos/Ludvig ∞ Todt Rozina de Kossuth

A1. Scharff Emília ∞ Heincz Ádám (utódaikat lásd a fenti családfán)

Scharff (II.) Dániel

Scharff Karolina ∞ friedenliebi Fritz Lipót

A1. Fritz Pál Károly ∞ Fleischhacker Otília

B1. Fritz Lipót ∞ Bittera Libória

C1. Fritz Rezső (Fritz Rudi bácsi)

B2. Fritz Ida Karolina ∞ Massányi Mihály ev. lelkész

C1. Massányi Hugó ∞ érmenti Kiss Malvin

D1. Massányi Béla

D2. Massányi Margit (Gitta)

D3. Massányi Károly

D4. Massányi Tibor

C2. Massányi Margit (Gizella) ∞ Gombossy József

D1. Gombossy Klára ∞ Sébor János

C3. Massányi Mária (Marisa néni) ∞ Péch Dezső (apja: Péch Antal, „az utolsó bányagróf Selmecen”; testvére: Réz Gézáné Péch Eleonóra, az ő lányuk Kosáryné Réz Lola)

B3. Fritz Pál János (Fricz-Molnár Péter szépapja)

„Hertának kis tudással, de nagy szeretettel”
 – Király Irén visszaemlékezése

Nyolcvan év távlatába visszatekintve, az emlékeket felidézni már nagyon nehéz. De mivel én vagyok már az utolsó és egyetlen, aki az ősi fészekben nőttem fel, megpróbálom leírni mindazt, amire még emlékszem, amit hallottam, és amit még magam is láttam.

A Heincz család

Először a Heincz családon kezdem, hiszen a visszaemlékezés tükrében ez a név szerepel először. Őseink származásáról

magam is csak a Bányászati és Kohászati Lapból olvastam.¹⁴ Itt írják, hogy ükapánk nagyszülei Szászországból jövet telepedtek le a szepességi Vizesréten. Hogy mikor? Ki tudná azt megmondani. Minden erre vonatkozó kutatás, amivel a család próbálkozott, Vizesréten megakadt, mert – amint nagyanyám mondta – nem lévén még akkor polgári anyakönyvelés, csak egyházi, és az összes iratok bennétek a vizesréti templomban. Valószínűleg a protestáns üldözés idején jöhettek őseink ide, Magyarországra. Úgy látszik, már az ősök is kiváló bányász szakemberek lehettek, és a lapban említett Heincz Frigyes igen magas intelligenciával rendelkező ember volt. Nem tudom, mikor született és miért lett korán árva? 1806-ban azonban már jelentős szerepe van a vasgyártás terén. Tulajdonképpen ő a megalapítója a későbbi rimamurányi és salgótarjáni konzorciumnak. Erről beszéljen a róla kiadott életrajz. Azt azonban már csak én tudom, hogy négy felesége volt. A második Latinák Anna, és csak ettől született két fia: Frigyes és Ádám. Míg az apa, Frigyes Nagyrőcén ütötte fel otthonát, egyik fia, Frigyes a selmecbányai bányászati főiskolát végezte, a másik fiú, Ádám a bécsi császári és királyi hadseregnek volt hadnagya.

Tulajdonképpen nem a Heincz családról kellene elsősorban írnom, hanem a Scharff familiáról, mert ezek voltak eredeti selmeci családok, és ide házasodott be ősapánk. Ezekről majd később írok, most először Ádám von Heincz kerül a tollamra. Hogy a nemességét jelző „von” szócskát honnan szedte, nem tudom. Heincz Frigyes életrajza szerint erre a jogra semmi nem mutat, és szegény nagyanyám, ha ez a családban szóba került – fülem hallatára – csak annyit mondott, hogy „quats”. Akkoriban nem volt mindegy, hogy nemesi vagy nem nemesi származású valaki, és a család férfitagjai ennek tisztázására még ügyvédet is megbíztak, de aki szintén megakadt a vizesréti templomnál. Tehát soha ez a jog bebizonyítva nem lett.

Heincz Ádám egy szép napon eljött Selmecbányára testvérét meglátogatni. Itt találkozott Scharff Emíliával. Visszadelizánszozott Bécsbe, eladta a hadnagyi rangját (akkor még lehetett) tízezer forintért és visszajött Selmecre elvenni dúsgazdag szépanyánkat.

Érdekes, hogy se a Heincz, se a Scharff nagyszülőket nem hallottam emlegetni. Annyit tudok csak, hogy Scharff Emiliának az anyja Todt de Kossuth Rozina volt. Állítólag nagyon szép, de nem egészen komplett volt. Nem volt örült, de semmi más nem csinált, mint egész nap zongorázott.

Heincz Ádám és Scharff Emília házasságából hét gyermek született. Első volt Augusztá, Guszti néni, azután Emma, Frigyes, Viktória, Hugó, Sándor és Albert. Ezeket személyesen még én is mind ismertem.

Gusztai néni soha nem ment férjhez. Csodálatos, szépérzékű, jólelkű, kedves, de excentrikus valaki volt. Ő maga is szépen festett, és ha Pestről írtak, hogy van egy szegény, de tehetséges művész a festőakadémián, úgy ő fizette meg a tanítatás költségeit. Így Lotz Károlyét és Lencsó Jánosét is, akikről

¹⁴ *Koroknai Ákos*: Heincz Frigyes, a Rimai Coalitíó kiemelkedő műszaki vezetője. Műszaki értelmiségi életút a XIX. század elején. Bányászati és Kohászati lapok. *Kohászat*, 111 (1978) 4. sz. 163–171.

én név szerint tudok. Lévéen nagyon gazdag, mindent megvett, ami tetszett neki, legyen az szép színű pamut, szép formájú gyerekjáték vagy bármi más szép holmi. Beutazta a világot.

Egyszer eltűnt Selmecről és a nizensz novgorodi vásárról került elő. Roppant szórakozott volt. Sok szalvéta került elő mindenféle étteremből, amit zsebkendő helyett zsebre vágott. Így történt meg az is, hogy a Lídón a sétányon alsószoznányában jelent meg. Ő építtette meg Debrecenben Händel Vili bácsi emeletes házát és egy szép villát a bakabányai szőlőben. Azt mondta, hogy „véletlenül” megtalált egy hatezer forintos betétkönyvet, amit nem tudott, hová tette valamikor. Érdekessége, hogy ő volt az első hasmütét szenvedője Budapesten, és akkor az összes híres professzor ott gyűlt össze. Mi baja volt, nem tudom, de nagy fájdalmai lehettek, mert rászokott a morfiumra. Itt, egy pesti szanatóriumban szoktatták le róla. Először rákapatták az italra, majd utána a cigarettára. Amikor én ismertem, már egyiket sem csinálta. Nagyon szerettem, mert mindig kedves és jó volt még hozzám is. Magas kort élt meg. Az említett gyerekjátékokat elosztották közöttünk, gyerekek között. Egy ládára való volt, és mi boldogan turkáltunk benne. Neki festette meg hálából Lotz Károly Heincz Klára nénénk arcképét, ami most is a család tulajdonában van, de minden kiállításra, külföldre is elviszik. „Fiatallány arcképe” címen ismeretes és a legszebb portré, amit életemben láttam. Pillanatnyilag Podhradszky Ádám unokatestvérünk birtokában van.

A második *Emma néni*, később Sóltz Gyuláné volt. Róla már kevesebb jót tudok írni. Fiatalkorában ő is szép, elegáns, mulatni vágyó, jukker asszony és nagy intrikus volt.¹⁵ Ahol lehetett a családban zűrzavart csinálni, ott Emma néni keze benne volt. Azon kezdte, hogy leánykorában – nagyanyám karcsúbb lévéen, mint ő – úgy befűzte magát, hogy gyomorvérzést kapott. Aztán az a híre is volt, hogy ő uszította az anyját az én nagyanyám ellen, hogy ne egyezzen bele a házasságába. Állítólag ő is szerelmes volt nagyapámba. Később férjhez ment Sóltz Gyulához, aki akadémiai tanár volt a főiskolán, majd ő lett az utolsó országos főerdőmester miniszteri ranggal. Pesten a Városligeti fasor 16-ban, egy nagyon szép villában laktak. Gyula bácsi abban az időben még Japánban is járt, és ott megkapta a „felkelő nap” rendjét, ami még ma is megvan Händel Gábor özvegyénél Debrecenben. Nagyon elegáns, fess, szép és jó ember volt. Nem csodálkozom azon, hogy Emma néni mellett volt egy Puskás Inezhez¹⁶ címzett barátnője. Minden nap elment whistezni az Országos Kaszinóba és állítólag a legjobb és legkorrektebb játékos volt. Ott is vacsorázott rendszerint, mert kedves felesége nem adott neki vacsorát. Aranyos, kedves ember volt. Én nagyon szerettem. Ezzel szemben jó nagynénink csak zűrzavart okozott. Emma néni maga hajtotta akkoriban a fogatát, szeretett mulatni, és amint hírlett, gavallérokban sem volt hiány. Akkoriban nyílt meg Pesten a „Folie Caprice” éjjeli mulató, ahová

15 jukker: (lánya, nőre értve) felvágott nyelvű, férfitársaságban is könnyen mozgó. Magyar Etimológiai Szótár (<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar>)

16 Puskás József selmeci bányatanácsos neje, született Fuchs Ágnes (Inesz), anyja friedlenliebi Fritz Emilia Otília, így ő is a visszaemlékezésben említett Scharff és Heincz családok rokona volt.

igazi dámák nem mehettek. Emma néni nem hagyott békét Gyula bácsinak, hogy vigye el őt egyszer oda, mert ő ezt látni akarja. Mit volt mit tenni, Gyula bácsi elvitte, egy szép este leültek egy asztalhoz. Arra ment az öregúr egyik barátja, vállára vert bátyánknak, mondván: „Mondd Gyulám, hol szerezted ezt az öreg tyúkot?”. Azt hiszem, ez volt Emma néni karrierjének a befejezése.

Volt neki egy csodálatosan szép briliáns brossa és fülbevalója. Ez körbejárt a családban, mert unokahúgai és öccsei közt hol itt, hol ott volt található. Hol ennek, hol annak ajándékozta, aztán visszakérte és megkapta a következő. Kinél maradt meg a végén, nem tudom. A városligeti villát anyámra és Béla bácsira hagyta, akik a világháború után eladták fehér pénzért, ami természetesen semmit nem ért rövid idő múlva. 90 évét élte túl Selmecbányán. Én mentem fel eltemettetni, azaz elintézni, hogy a halottat ide Pestre hozzák. Itt gyűlt össze a család a halotti torra és a temetésre. Amint hallottam, igen jó hangulatba fulladt az egész.

Még egy-két kis epizód Emma néni természetrajzához. Selmeci riválisa Farbak Istvánné, Piroska néni volt. Emma néni nagy kedvesen meghívta „cseresznyés rétesre”, mert tudta, hogy azt a vendége nem eszi. Erre ő is kapott viszontmeghívást „habos kávéra”, mert azt meg Emma nénénk nem szerette. A Massányiak rokonaink voltak; hogy valóban rokonok, nem tudom, csak azt, hogy ők is Selmecen laktak. Volt egy fiú és két lány; ezekre írásom végén fogok megemlékezni. Egy szép napon ezt a Massányi Marisát elküldték Emma nénihez almáért. Odaérve, ott találta nénénket gavallérjaival gondba borulva, mondván, hogy Gyula bácsi elutazik és jó lenne valami kis murit rendezni, de milyen címen? Marisa erre azt ajánlotta, hogy legyen a cím: „nincs otthon a mumus”. A gyűlés feloszlott, Emma néni pedig nem adott almát, de kinyitotta az ajtót és „mars ki!” jelszóval a kislányt haza expedialta. (Ezt én magától Marisa nénitől hallottam, aki Hanván vendégem is volt még.)

Egy délután sürgőnyt hozott a postás nagyanyámnak a következő szöveggel: „Ich bin schon tot Emma”. Még most is látom, amint nagyanyám és anyám csomagolják a fekete ruhákat és a hajnali vonattal elutaztak szegény Emma nénihez Pestre. Aztán kiderült, hogy a méltóságos asszony egyszerűen csak elájult. A személyzete elrohant a háziorvosért, a Glück szanatórium tulajdonosáért. Glück professzornak nem sikerült semmi bajt megállapítania, mert az igazán nem juthatott eszébe, hogy a gazdag méltósága egyszerűen nem eszik. Volt szakácsné, szobalány és egy házmesterpár a rendelkezésére, de ő lusta volt még arra is, hogy kigondolja, mit főzzenek neki. Így amikor anyámék megérkeztek, éppen rendelkezett, hogy milyen ágyneműt húzzanak fel, mert vendégei jönnek.

Még egy személyes élményem a tantival. Ki akart menni nyáron a prandorfi szőlőbe. Mivel egyedül nem akarta nagyanyám kiengedni, hogy, hogy nem, a család engem küldött vele. Vittünk magunkkal egy szakácsnét is és kikocsiztunk. Amint már írtam, jó nénénk még gondolkozni is lusta lévéen, kitalálta, hogy megfőzet egy nagy fazék sárgarépa-főzeléket, és ez volt az ebéd és vacsora napokon keresztül. Két nap után én már ránézni se tudtam a sárgarépára, s mivel minden pénteken ment a faluba szekér a selmeci vásárra, írtam

1. kép – Heincz (III.) Frigyes a Nónika lova hátán

nagyanyámnak, hogy küldjön valami enivalót, mert én már napok óta csak körtén és szőlőn élek. Nagyanyám küldött is csomagot, amiben sajnos hús is volt, ami a hosszú nyári melegben megbűsösödött. Emma néni dühbe jött, hogy „rendelkeztem”, és kijelentette, hogy ha rendelkeztem, akkor meg is fogom enni. Kisütötte a pecsenyét, leült mellém és bár nekem peregtek a könnyeim, meg kellett ennem. Azóta nem ettem sárgarépa-főzeléket a mai napig.

A következő, aki tollamra kerül, a legidősebb fiú, *Frigyes bácsi*. Aranyos, kedves, csupa jókedv, vidámság, szoknyavadász és bohémabbnál bohémabb valaki. Ha megjött hozzánk Gömörből lóháton, csupa vidámság lett egyszerre a ház. Meg vagyok győződve, hogy ő találta ki, hogy amikor a megdézsmálás elől a gesztenyetermést eldugták, megjelent a fehérre meszelt falú szobának a falán a fekete felirat, mely szerint „Die Kastanien sind in Haferkisten”. Ugyancsak neki juthatott eszébe, hogy – mivel Guszti néni igen babonás volt – egy szép napon szobájának plafonján emberi lábnyomok voltak láthatók. Nagyanyám mesélte, hogy leány korában előtte beszéltek meg az akadémikusok, hogy este murit csapnak valamelyik „kamerában” (így hívták az akadémikusok szobáit Selmeceken). Nagyanyám tréfából megkérdezte, hogy meghívják-e őt is? Természetesen gavallérosan felelték, hogy örömmel látják. Eljött az este, és el is ment nagyanyám ruháiban Frigyes bácsi. Mivel akkor még nem volt utcai világítás és az esti polgárok lámpással közlekedtek, hát a női ruhába öltöztetett Frigyes bácsi előtt is a szobalány vitte a lámpást. Persze nagy, reggelig tartó mulatság lett belőle, és a fiúk egész éjjel

2. kép – A visszaemlékezésben említett fekete ló és Heincz (III.) Frigyes

Frigyes bátyánknak udvaroltak. Elvégezte Pesten a jogot, de mivel semmi komoly dologra nem lehetett fogni, édesanyja elküldte Gömörbe, az ottani érdekeltségei képviselőjében igazgatónak. Nem hiszem, hogy sokat igazgatott volna, csak azt tudom, hogy a vállalatok pénztárosa lányainak túlságosan hevesen udvarolt. Lotti néni családja azt kívánta, hogy ha már úgy kompromittálta a kislányt, hát vegye is el. Ez nem nagyon tetszett a mamának és elküldte a másik fiát, Hugó bácsit, hogy csináljon Rócén rendet ez ügyben.

Mikor Hugó bácsi éppen a tárgyalások közepén volt, kinyílt az ajtó és egy nagy csokor virággal megjelent Frigyes bácsi és megkérte a leány kezét. Beszélt ugyan a sógorával, az én nagyapámmal, és ez, mint igazi lelkész, azt mondta neki, hogy ha már kompromittálta a kislányt, hát vegye el. Lotti néni én nem ismertem, csak azt tudom, hogy pipázott, és gondolom, nem csak jó, de türelmes feleség is lehetett, mert az öregúr nős korában sem változott meg. Pest, Bécs, Selmec – hol itt, hol ott bukkant fel. Nagyrócén laktak, ahol kertjében építtetett egy tornyot, ahová csak létrán lehetett feljutni. Oda beült, felhúzta a létrát, és így se feleség, se gyerek, se senki nem zavarhatta, ha nem akarta. Az említett toronyban a falon az akkori bécsi mulató, Ziegfield girl-ök fényképei voltak felakasztva. Ez volt Bécs híres táncgyűjtése. Mindig lóháton közlekedett. Volt egy fekete és egy hófehér ló, a Nónika. Ennek a hátán én is lovagoltam. Kiskoromban a szőlőben rátettek a hátára, belekapaszkoztam a sörényébe, és ez az okos állat hátra-hátra nézve, vigyázva lépegetett velem. Egyszer még a konyhába is belovagolt. Folytatom a Nónikát. Kint voltunk a szőlőben nagyanyámmal és Emma nénénkkal, amikor oda megérkezett Frigyes bátyánk is. A lovat ott hagyta és ő elkoszított valami szoknya után Lévára. Ez körülbelül száz kilométerre volt a szőlőnkől. Nónika nem volt hajlandó enni, és csak az istálló ajtaját leste, mikor jön meg a gazdája? Nagyanyámék meg voltak ijedve, hogy megdöglik a paripa, és még ma is látom és hallom a hangjukat, amikor este felmentek a szőlőhegy tetejére és belekiabáltak a bús magyar éjszakába, hogy „Frigyes, Frigyes!” Akkor se és ma se értem ennek értelmét, mert amint írtam, Léva tőlünk száz kilométerre volt.

Frigyes bácsi tulajdonosa volt a Puncogához címzett szelíd disznónak is. Ez járt Nagyrócén minden nap, táskával a

3. kép – Händel Vilmos ev. lelkész fiatalkori képe (Pest, 1860 k.)

nyakában a postáért. Hogy tudta erre betanítani, az rejtély. Egyszer valaki panaszkodott, hogy kicsik a kiflik. Frigyes bácsi erre süttetett külön egy ruháskosár óriáskiflit és elküldte ajándékba. Az ő ötletei közé tartozott az is, hogy amikor egy házaspárral valami konfliktusa volt, lévén ő a nagyrőcei önkéntes tűzoltóság parancsnoka, elrendelt egy éjjeli riadót, mondván, hogy „ez a ház ég, és a benne lévőket ki kell menteni”. Hiába volt minden tiltakozás, a derék tűzoltóság szót fogadott és a házaspárt hálóingben kihurcolta az udvarra. Édesanyjuk halála után, amikor feloszlatták a háztartását, a sok családi portréra Gusztai néni és Frigyes bácsi is jogot formált. Ezen jó bátyánk úgy segített, hogy nővérét egyszerűen bezárta egy szobába, leakasztotta a képeket, felrakta egy szekérré és elkocsikázott vele Nagyrőcére. Az összes eredeti képek ott is maradtak a családban a mai napig. Frigyes bácsinak felesége, Kiszling Sarolta házasságából négy gyermek született.

Hugó bácsi Gömör és Kishont tisztí főorvosa lett, felesége Szilvász Margit. Három lányuk volt. Ezek közül a legidősebb, Luluka sajnos nem volt normális, és ezért gondozásba adták. A második lány, Edit a megyesegyházi állatorvos felesége. Ma is él és élénk levelezésben vagyunk. Mindig nagy szeretetben tartottuk a rokonságot. A lány s fia ma is felkeresnek és tartjuk a jó, szerető viszonyt. A harmadik, Magda, Pernecky Gézáé sajnos igen fiatalon halt meg. Egy fia maradt, mérnök, de velem semmi nexust nem tart fenn.

Frigyes bácsi második lánya, Gizella, Lovik Béláné, Lovik Károly író sógornője. Két lánya volt: Éva és Sárika. Ez a kis Évi egyszer, amikor Ferdinánd bolgár cár átkocsizott a városon (sokszor volt Gömörben, mert ott voltak birtokai), spontán egy virágcsokrot dobott a kocsijába. Másnap megjelent Ferdinánd adjutánsa és a kislánynak viszonzásul egy aranyórát hozott. Megvan-e még, nem tudom, mert se ő, se Sárika velem nem folytatták a rokoni viszonyt. Éva férje Lehnitzky

banktisztviselő volt. Sárika nem ment férjhez. Itt élnek Pesten, ha meg nem haltak.

A következő Emma néni, Mihalik Dezsőné, rimaszombati ügyvéd felesége. Sokszor voltak vendégünk, és ők is voltak nálunk Hanván. Igen jó és kedves családi kapcsolat volt köztünk. Leányuk, Alizka egy református pap felesége, pár évvel ezelőtt halt meg.

Iván bácsi gazdasági felügyelő lett. Első felesége Krause Olga. Három gyerek apja. Ádám tiszt lett és a háború után Stockholmban halt meg. Ő volt ott a magyar társaság elnöke, felesége, Mariann ma is ott él. A lány, Éva, Ragály Nándorné, Pápán orvos felesége. Róla se tudok semmit. A harmadik ismét fiú, Frigyes (Frici) szintén Svédországban él, Sandwickenben Éva és Ilona néni leányaival.

Amikor Frigyes bácsi meghalt, a gyászmenet végén vették a két lovát. Az egyik ráfeküdt a sírra és alig bírták elvonszolni.

Most következik a többi Heincz-utód rövid életrajza. Pontosan ellenkező természetűek, mint az előbb leírt három testvér.

Nagyanyám, Viktória a következő. „Viktória die biblische Gestalt”, ahogy a családban hívták. Mindig komoly volt. Az ő házában nőttek fel, de nevetésére nem emlékszem és mosolyogni is ritkán láttam. Nagyon szép, okos, művelt és a végtelenségig korrekt valaki. Úgy látszik azonban, hogy akarat is volt benne, mert amikor nagyapám, Händel Vilmos Selmece került, mint fiatal lelkész, beleszerettek egymásba, és mivel dédanyám kevesellte a papot és nem akart a házasságba beleegyezni, nagyanyám megvárta a 24-ik születésnapját (akkor lett nagykorú), és az anyja akarata ellenére megesküdtek nagyapámmal.

Az anyja egy törülközőt se adott neki, és a háztartást az egyház segítségével kezdték. A szerelem nagy lehetett, mert mint nagyanyám mesélte, egyszer kirándultak valami rétre, és míg nagyapám verseket olvasott fel neki, nem vették észre, hogy egy tehén lelegelte nagyanyám kalapjáról a csinált virágokat. Nem csodálom. Nagyapámnál jobb, nemesebb emberrel 80 évem alatt nem találkoztam. 89 évig élt. Ő volt az utolsó magyar-német egyház lelkésze, ev. főesperes Selmece. Karácsony estéjén, 1925. december 25-én csendesen örökre elaludt. Négy hónapra rá nagyanyám is követte.

Mikor megszületett első fiúk, Béla, csak pár napot élt. Nagyanyám élet-halál közt volt sokáig, de az anyja – bár ugyanabban a városban élt – nem ment el hozzá. Hét évig nem született gyerek és csak aztán jött világra Vili bácsi. Ekkor békült ki leányával az édesanyja.

Vili bácsi gyenge volt kiskorában és így nem csoda, hogy egy életen át szeme fénye volt és maradt az anyjának. Debreceni egyetemi tanár lett. Háromszor nősült. Első felesége Sonea Mariska, akitől két gyermeke született: Marcsa, aki először Olsavszkyné, majd Pajor Gyözőné. Olsavszky Gyula tiszt volt és ebből a házasságból egy fiú, Gyuszi született. Pajor Gyöző képviselő volt; lányuk Klára, később Zentay Armandné. Gyuszi Argentínában él, négy leány apja. Klára Düsseldorfban él. Az öreg Vili bácsi második felesége Mágori Mária, a harmadik dr. Ravasz Gizella. Vili bácsiék és Pajorék is Buenos Airesben haltak meg. A kis Vili Münchenben ügyvéd. Egy leánya első házasságából, Winkler Annától, orvos

Es auuzibau napnalatoz, hogy aragay
 mausa belultu magat ebbe gondolat
 ta a coker fog neki com hogy neu bel
 juul remnye. — Mig egyszer edes
 draga jo apam, — a jo Isten tartom
 meg nekünk továbbra is végtelen
 szeretettel fakadó imáink! — Mausa
 val együtt araitalauzer arakajuk
 Mercidet is alalunk arakalunk

Bp. 1921. jan. 30. Hálás leányod
Vali

Redos Apa!
 Szülednapod alhelmetől in is mind
 jót kívínok szeretettel és hálával

Edes aranyos jó nagyapukám! En is tudta
 szívöl minden leheto legjobbat kíváncsod tal
 a jó Isten igazságot ve boldos születésnapod is
 ve örömet éléti! Kereskedel araitalauzer ar
 kolja nagyon nagyon szerető és valis munkator

4. kép – Händel Vilmosnak szóló, szeretetteljes születésnap
 köszöntőlevél lánya, Händel Valéria, veje, Zsoldos István és
 unokája, Király Irén részéről (Budapest, 1921)

5. kép – A visszaemlékezés „Kiki néni”-je, Király Irén 1944-ben

felesége Németországban. A második feleségének csak a keresztnevét tudom: Guszti. Kapcsolatunk megszakadt.

Nagyanyámék második gyermeke anyám, Valéria. Első férje dr. Király Ernő, az én apám. Négy év után elváltak. Apám komolytalan spekulációkba kezdett és vesztett. Nagyanyám követelte a válást, és mivel erre anyám eleinte nem volt hajlandó, nagyanyám összeköltött és lement öccséhez, Berci bácsihoz Kiszstapárra és egy évig nem jött haza, amíg anyám a válópert be nem adta. Utódaként maradtam én, Király Irén. Első férjem Széky-Hanvay István, a második Magay Zoltán. Első házasságomból való két gyermekemet eltemettem. Erőlrőlni nem bírok.

Amikor szépanyánk meghalt, és a nagy vagyont szétesztották hatfelé, nagyanyám és Berci bácsi vettek Kiszstapáron 900 hold bácskai földet. Mikor apám adósságait fizetni kellett, Berci bácsi kifizette nagyanyám részét, aki azt három gyermeke közt elosztotta. Anyám része elúszott.

A harmadik testvér, Béla bácsi pesti ügyvéd lett. Végtelesen jóságos, nagyapám természetét örökölte, kedves jó ember volt. Felesége az unokatestvére, Berci bácsinak a lánya, Dóra néni. A család nagyon ellenezte ezt a közeli rokoni házasságot. Emlékszem a nászútjukra, mert a bakabányai szőlőbe jöttek, és mi is ott voltunk. Három fiuk közül Gida 18 éves korában meghalt. Gábort most temettük el, 1983 januárjában. Szolgabíró volt és a háború után mindenféle; felesége Mészáros Magda. Egy fiuk maradt, aki nagyon sok gondot okozott szüleinek. Gabi állt hozzám legközelebb, mint

első unokatestvér. Okos, józan, szeretnivaló egyéniség volt. Sokat veszítettem vele. Rák vitte el őt is, mint anyámat és az én két gyermekemet. A harmadik fiú Béla (Puci) mint katona és fogoly tűnt el a háborúban. Dóra néni a pincében halt meg. Béla bácsi sírja a székesfehérvári temetőben van, ott érte szív-szélhűdés. Vili bácsi és Béla bácsi osztályrészét elvitte a háború, anyámét apám adósságai ették meg. Meg kell mondanom, hogy anyám 1918-ban újra férjhez ment Zsoldos István diósgyőri gyárigazgatóhoz. Mi nagyon jól kijöttünk egymással. Abszolút becsületes, tisztességes, igazi úr volt. Csak tisztelettel és szeretettel gondolok rá vissza. Sajnos, a házasság nem volt éppen harmonikus, és 30 éven át mindennapos kontrapontra színhelye volt.

Nem tartozik a családi krónikához, de itt mégis megemlítem a selmeci evangélikus templom történetét. Amikor nem volt szabad a protestáns templomépítés, egy selmeci polgár végrendeletileg házáat kifejezetten templom céljára hagyományozta és végrendeletének végrehajtójául a császárt nevezte meg. Milyen nagyvonalú lehetett Ferdinánd, az is bizonyítja, hogy elküldte Selmece udvari építészt, aki a házból egy nagyon szép boltíves templomot varázsolt. Itt volt egy szószékterítő is, a mi ősanánk menyasszonyi szoknyájából, világoskék, arannyal átszőve. Vajon megvan-e még?

Az ötödik testvér, *Hugó bátyánk*, akiről a legkevesebbet tudom, pedig éppen vele éltünk ugyanabban a városban. Nemigen vett részt családi látogatásokon. Nagyon komoly és ideges ember volt. Szokása, hogy szemét mindig behunyta.

Jogot végzett ő is. Majd ügyvédi irodát nyitott Selmecen. Később Selmec- és Bélabánya szabad királyi város képviselője lett és családjával együtt Pestre költözött. Felesége, Glósz Jolán a megtestesült méltóság. Mindig jó modorú, de kimért dáma. Először a piactéren laktak, és itt jut eszembe egy epizód Hugó bácsiról: volt ugyanis valami torta, amit Jolán néni előszere-ttel – és úgy látszik, kicsit sokszor – tett az asztalra. Hugó bácsi kijelentette, hogy ha ez a sütemény még egyszer az asztalra kerül, kidobja az ablakon. Hogy-hogy nem, a torta ismét megjelent. Az öregúr szavának állt, megfogta, kinyitotta az ablakot és kiröpítette mindenestül a piacra a kofák közé. Később beköltöztek Guszti néni házába, a volt Goldgruber-féle szép emeletes házba. Lent volt Guszti néni lakása és az emeleten laktak Hugó bácsiék. Szép kert is volt mellette, és a kertben egy kis kápolna. Azt hiszem, ezt szerszámos kamrának használták már akkor, de nekünk, gyerekeknek igen imponált.

Hugó bácsiról még egy történet maradt az emlékemben. Mesélték, hogy ügyvéd korában egy menyecske elment hozzá, hogy vállalja el a válóperét. Elpanaszolta összes sérelmét, azzal fejezve be, hogy „képzelve ügyvéd úr, az uram még meg is vert”. Hugó bácsi végighallgatta, aztán kinyitotta mindig lehuny szemét és csak annyit válaszolt, hogy „jól tette”. Képviselő-választására én is emlékszem. Ellenjelöltje Pallavicini őrgróf volt. Hugó bácsi szavazói kalapja mellett már a szavazás előtti napokon a piros, Pallavicini embereiéi fehér toll volt tűzve. Az őrgróf az esti vonattal érkezett és az utca tele volt emberekkel, akik „Pfüj, le vele!” kiáltással fogadták érkezését. Amikor a fogat megállt, az őrgróf felállt és a kiabálók felé leemelte a kalapját. Erre az úri gesztusra csend lett. Másnap volt a szavazás. Még most is látom zászlóval a felvonulók négyes sorait, amint vonulnak végig a városon a Winterstein báltermében lévő szavazóhelyiségbe. A győztes nagybátyánk lett. Hugó bácsiéknak három gyermekük született. Klára néni (akiről Lotz a már említett képet festette), később Nehoda Jenő ózdi mérnök felesége, egészen fiatalon gyerekszülésben halt meg. A második Kata néni, később Podhradszky Lajosné, férje Korompán volt bányagazgató, egy munkászenvedéskor agyonverték. Kata néni maga volt a kedves, szelíd, szerény egyszerűség. Három gyermekével a szerencsétlenség után Pestre jött lakni. Kata nevű lánya (Babcsu) Farkas György orvos felesége lett. Lajos fiuk a mostani háborúban eltűnt, szintén orvos volt. Nem tudom, miért, elfogták és többé nem látta senki. Harmadik Ádám. Itt él Pesten, de velem a nexust sose vette fel egyikük sem, pedig gyerekkorunkban sokat játszottunk együtt, ha nyáron Selmecre jöttek, Hugó bácsiék nagy kertjében, a hegybányai úton. Itt szép nagy villa is volt, és a család nyáron mindig kiköltözött oda. A harmadik fiú, Pali bácsi, ő magyarosította meg a nevét Nádasdyra, felesége, Iza Baán selmeci közjegyzőnek a leánya volt. Mikor én újra Pestre kerültem, sokszor meglátogattam őket a Lejtő úton. Gyermeküket szétvitte a háború. Első leány Kata (Babi) Walterskirchen grófnő, Bernben él mint múzeumigazgató. Fia, Martin máltai lovag. Gyuri, a második gyermeke Paliéknak, pillanatnyilag második feleségével, gróf Walterskirchen Margittal Franciaországban él. Velük a nexusom szorosabb lett, mióta Gitschen a felesége. Ő az a sógornő, akiről a legszebbet írhatom. Ez az asszony csupa jóság és szív. Őáltala kerültem Gyurival is igazi rokoni barátságba.

A harmadik gyermek megint leány, Henriette (Harika). Első férje Tomasek Edgár bankigazgató, fiuk, Ádám Franciaországban francia nőt vett feleségül és ott élnek. Harika kiment Bernbe és ott még egyszer férjhez ment, de elvált. Úgy tudom, most fiánál él. Pali gyerekei sokkal fiatalabbak voltak nálam, és akkor nőttek fel, amikor én nem éltem Pesten, de ha találkozzunk néha-néha, mindig szerető rokonaim voltak.

A hatodik gyermek, *Sándor* csak két évet élt.

A hetedik és utolsó Heincz fiú *Albert*, *Berci bácsi*. Mint mérnök, ő lett a belga érdekeltségű Ferenc- és Ferenc József-csatorna igazgatója. Kisztapáron laktak, és nyaranta ott tanýzott az egész család. Berci bácsi fiatal korából két kis történetre emlékszem. Volt egy kutyája, Domogan. Dédanyánk vendégeket várt és süttetett egy nagy tál fánkot, amit a húséges eb egyből megzabált. Scharff nagyanyánk ezt megrovóan tudatta fiával, mire Berci bácsi csak azt kérdezte ijedten, hogy remélhetőleg a kutyának nem lett semmi baja? A másik történet: amikor Bécsbe utazott, és három nővére megbízta, hogy hozzon onnan három újmódi kalapot részükre, Berci bácsi el is hozta. Mikor kikapolták, hát megrökönyödésükre előke-rült három nagyon régi ronda kalap. Berci bácsi azt mondta, hogy ezt azért hozta, hogy öt mások ilyesmivel ne bízzák meg. Kisztapáron keveset lehetett őt látni, mert délig mindig az irodában dolgozott, délután pedig nagy kártyacsaták voltak az udvaron vagy a teraszon. Komoly ember volt ő is, de hozzánk, gyerekekhez mindig kedves és jó. Mi baja lehetett, nem tudom, csak azt, hogy agyon akarta lőni magát, és legkisebb lánya, Luca ütötte ki kezéből a revolvert. Aztán felhozták Pestre, és itt halt meg egy szanatóriumban. Felesége, Rakita Lujza néni kicsi, vékony asszony volt, és mivel ezért mindig csúfolták, hát ha mázsára állt, telerakta zsebeit kilósokkal. Jó kedélyű, jó kedvű volt abban az időben. Kisztapár volt az Eldorádó. Szabadok voltunk, mint a madarak. Összegyűltek ott nyáron az összes unokák, és én is többször voltam lent.

Berci bácsi építtetett egy pompás fürdőhelyet, a zúgót. Ki volt padlózva, körbe kabinokkal, és a Ferenc-csatorna vizét zsilipen keresztül engedték be. Remek fürdőhely volt. Aztán lehetett csónakázni, sőt volt egy igazi hajója is, mint itt régen a Dunán. Türr Istvánnak hívták ezt a csodahajót, és ezzel szabad volt nekünk is hajókézni. Különb Türr István személyes jó barátja volt bátyánknak. Nem beszélve, hogy pecázni jártunk a csatornába, és ha nem is emlékszem, hogy egyszer is fogtunk volna valamit, nagy élmény volt. Nem is beszélve a nagy kertről, istállóról, állatokról és a gyerekfantáziával felszófolt egyébről. Itt ebben a környezetben soha nem emlékszem másra, csak szépre és jóra. Sokszor voltak persze vendégek, belgák, és ilyenkor nagy ebédet szervíroztak. Egy ilyen alkalommal Berci bácsi két kutyája, az Indics és Fordics elcipelte az egyik vendég cipőjét, aki – mert valószínűleg a cipő szűk volt – ebéd közben az asztal alatt lehúzta őket. Nagy keresés után meglelt a cipő a szemétdombon. Ott nyaralt mindig Lujza néni nővére, a Micis, ahogy mi hívtuk. Hát amilyen apróka volt a nővére, annál terjedelmesebb volt ő. Alaposan kövér dáma volt Burszky Dániel pesti ügyvéd felesége. Dani bácsi mint fiatal jogász, hogy egy kis pénzt szerezzen, megírta egyes képviselők beszédeit. Ez jó üzlet lehetett addig, amíg egyszer az újságkritika azt nem írta, hogy „nem tudjuk, ki volt

a nagyobb számár, aki írta, vagy aki elmondta”. Ide tartozik még a harmadik testvér, Laci bácsi, az ósziváci plébános, aki minden délután átkocsizott Sztapárra. Lévén ő is pap, mint nagyapám, én őt is nagypapának tituláltam. Sztapáron nagy istálló és sok szarvasmarha volt. Itt fejte meg Vili bácsi a bikát. Mint fiatalember, ott legyeskedett a fejlányok között, és amikor látta, hogy Lujza néni jön az udvaron át, felkapott egy sajtárt és egy fejszékkel az egyik állat alá ült. „Mit csinálsz itt Vili? – kérdezte Lujza néni. Vili bátyánk nagy komolyan azt felelte, hogy „fejni tanulok”. Nota bene, a bika alatt ült.

Berci bácsiéknak négy gyermekük volt. Első Margit néni, később Jolánkai Vilmosné. Gyermekai: Judit, Gyula és Magda. Jutka Dobák Istvánné lett. Férjét egyszer láttam, s mert azt mondják, hogy halotról jót vagy semmit, őt kihagyom meseimből. Jutka patikus lett. Igaz, őszinte barátság, rokoni szeretet fűzött össze bennünket. Leányom keresztanyja is ő volt. Két nyarat töltöttem nála Sellyén Händel Gabival, és igen jól éreztük magunkat hárman együtt. Már gyerekkorunkban is sokat voltunk egymásnál, és ez a szeretet az ő – sajnos – korai haláláig tartott. A második Gyuszi volt. Igazi pajtás, rokonszerető testvér, és ha a háború sokszor szét is zavart minket, ha arra lehetőség volt, mindig megkerestük újra egymást. Fiam keresztapja is ő volt. Feleségéről, Mattyasovszky Hertről csak annyit írok, hogy számomra nagy veszteség, hogy csak későn kerültünk össze. Maga a megtestesült jóság, megértés, okosság és önfeláldozás... Már a hangja is megnyugtató volt. Mindenkit segített, aki arra rászorult, és énmellém életem legborzasztóbb napjaiban senki olyan szeretettel nem állt, mint ő. Áldja meg az Isten és adjon neki sok örömet fiaiban, Gézában és Marciban és hat unokájában. Magdi, később Elsner Lászlóné sokkal fiatalabb lévén, nem tartozott közénk. Nem is tudom, fia és leánya merre vannak. Magdi hagyott itt először bennünket, korán meghalt, szintén rákban.

Dórika néni, mint írtam, unokatestvér-házasságot kötött Béla bátyámmal. Róluk már írtam, azaz a fiaikról is. Nagyon kedves, szép asszony volt és a házassága is a két elvesztett gyermek mellett is szép és jó volt. Ostrom alatt a pincében halt meg. Ők is sokszor voltak Kissztapáron a gyerekekkel. Itt esett bele Gabi a csatornába, és amikor kihalászták, elmesélte, hogy látta lent a halakat.

A harmadik Bero bácsi. Mérnök ember volt a Láng Gyárban, s mint ilyen, a háború alatt fel volt mentve. Valami nézeteltérés volt egy kollégájával, mire az szemére vetette, hogy fel van mentve. Bero bácsi letette a tollat és elment jelentkezni önként harctéri szolgálatra. Onnan már betegen jött vissza, súlyos érszűkülettel. Nagyon sokszor operálták korai haláláig. Feleségével, Simonovits Arankával rokoni kapcsolatunk mindig megvolt. Két fiuk közül Bercike kiskorában meghalt. A fiatalabb, Miklós háromszor nősült. Első felesége (?) Csibi, a második Latinka Zsuzsanna és a mostani Mikó Klára. Amikor csak lehet, felkeresnek és velük is szoros szerető kapcsolat fűz össze.

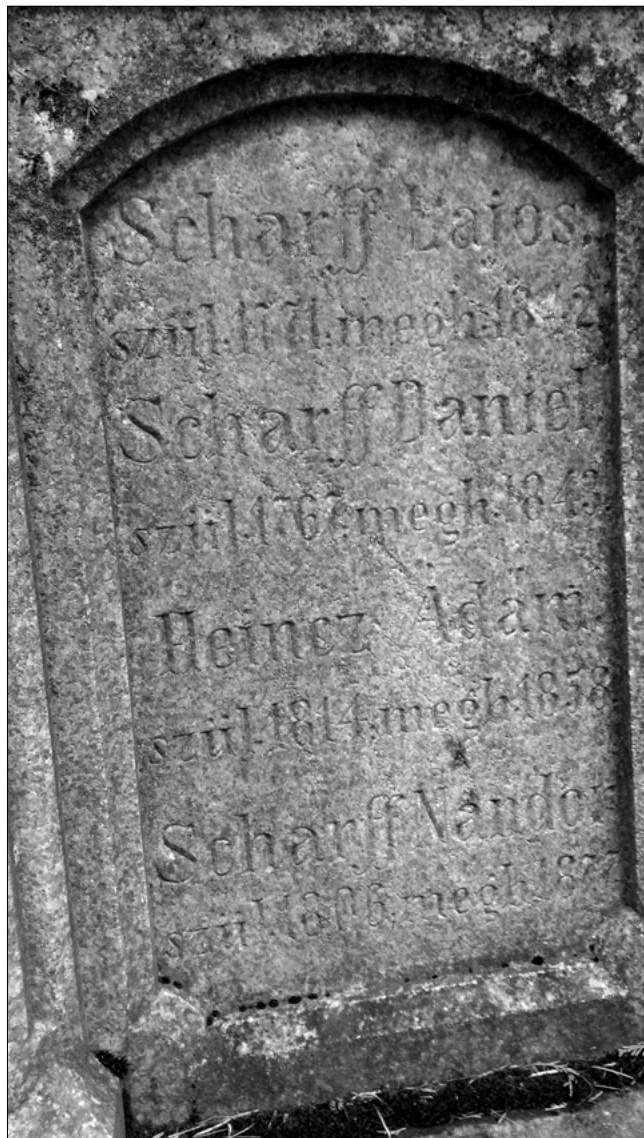
Utolsó Heincz a legfiatalabb, Luca néni. Tőle kaptam Sztapáron az első cigarettát a szűnyogok ellen, amikor csónakázni mentünk vele és angol társalkodónőjével, Lottival. Férje Fényes Dezső. Enyhén szólva furcsa ember volt. Eredeti foglalkozása múzeumi őr. Egyik nénénk megkérdezte, hogy

az mi? A válasz az volt, hogy vigyáz a kitömött madarakra. No erre talán elég okos – volt a válasz. De Lucát is megbolondította. Vettek valahol Nógrád megyében egy hegy tetején birtokot. Ott elkezdtek kutat fúratni és fúrtak és fúrtak, a pénz fogyott, de víz nem volt sehol. Akkor vizslatenyésztésbe fogtak, s amikor kedvenc kutyájuk elpusztult, gyászjelentést adtak ki róla. Foglalkoztak fehéregér-tenyésztéssel is, ezek egy szép napon szétfutottak. A birtok elúszott. Bekerültek Ballassagyarmatra mint múzeumigazgató. Mind a ketten nagy nyilasok lettek és a háború után fiuk, Palkó hátrahagyásával elhagyták az országot. Elkerültek Afrikába, mint a négus állatkertjének igazgatója. Ott se maradtak meg. Végre Kaliforniában telepedtek le, Pasadenában. Ott őket én még meglátogattam, de nemigen érdekelte őket a rokonság egyik tagja sem. Palkó fiuk utánuk ment. Merre van, hol lehet, nem tudom. Luca néni pár éve halt meg. Ő volt az utolsó közülünk. Ezzel a hat Heincz családról nagyban beszámoltam, amit tudtam. Írásomban sokszor szerepel a „volt” szócska. Bizony, ez mind csak volt. Mindnyájunkat szétszórt az élet és a háború.

Most jut eszembe még egy sztapári élményünk Gyuszival. Valahogy ketten beszabadultunk a rizsmalomba. Egymást jól bekentük rizssporral és hazarobogtunk. Az udvaron a szokásos kártyaparti. Hirtelen mindenki felugrált, amikor minket halott sápadtan megláttak és „Jézus Mária, mi történt?” jelzővel elővettek bennünket. Aztán mind a ketten kaptunk két jó nagy pofont, és a felnőttek visszaültek a kártyasztalhoz.

A Scharff család

Heincz Ádámné, Scharff Emília szülei – ha jól emlékszem – Ludvig Scharff és Rozina Todt de Kossuth volt. Honnan a Kossuth vonatkozás, azt megmagyarázni nem tudom, de amikor Kossuth Lajos a Selmechez közeli Vihnyefürdőn nyaralt, eljött édesanyámat meglátogatni. Valahol a családban lenni kell egy levélnek is, amit Kossuth Lajos dédanyámnak írt, és azzal kezdődik: „Liebe Cousine”. Tehát valami rokoni szál mégis összefűzte őket. Dédanyámnak még három testvére volt: Ferdinánd, Lujza (?) és Franciska. Ferdinánd bácsi sose nősült meg és Heincz Ádám korai halála után (tífuszban halt meg) ő vette a kezébe a családi gondokat. Különben nagy tiszteletnek örvendezhetett, mert minden tisztességes Heincz család otthonában ott csüngött bekeretezett fényképe. Onkel Ferdinándnak nagyon sok dolga lehetett, mert óriási vagyont kellett kezelnie. Selmecen házak, bánya, erdők, Gömörben vasházak, Masznikón papírgyár – ahol a Kossuth-bankók papírosát készítették. Nekem még volt ebből a papírosból, de ostoba fejvel eldobáltam. Üveggyár Bakabányán, egy hatoldas szőlő. A pesti hazai banknak alapító tagjai és főrésztvényesei voltak. Azt mondták, hogy ha a bank Selmecekről levelet kapott, összeszaladt az egész igazgatóság. És még Isten tudja, miféle vállalkozások. Onkel Ferdinánd pénztárkönyve még kezemben volt, s mivel többször előfordult a bevétel rovatban, hogy „kamat X-től”, „kamat Y-től”, azt merem mondani, hogy nyilván uzsorával is foglalkozott. Persze, erre a válasz az volt, hogy „Du bist unerschänt”. Láttam még dédanyám végrendeletét, mely szerint mind a hat gyermeke csak készpénzt 100 000 Ft-ot örökölt fejenként. Hol voltak még az

6a-b. kép – A Scharff és Heincz család sírboltja Selmecebányán az evangélikus temetőben. Scharff Lajos, Scharff (II.) Dániel, Heincz Ádám és Scharff Nándor („Onkel Ferdinánd”) neve a baloldalon, középen Heincz Augustza, míg jobboldalon Scharff Franciska és Heincz Emília szül. Scharff felirat látható

ingatlanok és az arany, ezüst, marhák? Tekintettel arra, hogy Heincz Ádámné az 1891-es években halt meg, elképzelhetetlen más szemmel és mai szemmel, minthogy ez a vagyon ma többszörös milliót jelentene.

Scharff Emiliának nővéréről, Antóniáról csak annyit tudok, hogy nem nagyon magas kort ér el és púpos volt. Franciska, a Tante Fáni pedig süketnéma. Tehát valami igazság lehetett abban a mendemondában, hogy őseinknél valahol valami baj volt. Állítólag Rozina Todt-tal volt baj, aki nem volt ugyan őrült, de soha semmi mást nem csinált, csak zongorázott. Dédanyámról mind a hat gyermeke mindig nagy reverenciával beszélt, és unokái is szerették. Azt hiszem, én voltam az egyetlen, aki ilyenkor azt gondoltam, hogy gonosz vénasszony lehetett, ha úgy bánt leányaival, mint ő nagyanyámmal. Akkor azt még hangosan nem lehetett kimondani, mert gyereknek nem volt szabad beleszólni a nagyok

dolgába. Mindenesetre érdekes egyéniség lehetett. A szabadságharc után útra kelt és lement Aradra, megkeresni sógorát. Heincz Frigyesnek öntödéje volt Aradon, és ágyukat öntött a harcolóknak. Mint kiderült, ebédnél ült családjával, amikor kint az udvaron zavargást lehetett hallani, és ő szalvétával a nyakában kilépett az erkélyre, hogy utánanézzon a zaj okának. A felesége követte és az ő karjaiba esett holtan, mert a felkelő románok kintől agyonlőtték. Felesége szívszélhűdésben azonnal meghalt. Egy kis csecsemőjük szintén követte őket, de egy 2-3 éves kislányukat dédanyám megtalálta a román dajkánál. Elhozta Selmece és mint saját gyermekét, hetediknek felnevelte Vikica nénit is. Ő később szintén egy Latinák felesége lett.

A selmeci ősi Scharff-ház a Szentháromság téren még 1960-ban is műemléknek volt nyilvánítva. Nagy kétemeletes épület volt, öreg, kopott lépcsőin sokszor jártam, mert az én

7. kép – Balról a második, vöröskeresztes karszalaggal Händel Valéria (Hegybánya, 1915)

koromban ott lakott három tanárom is. Erre a házra jegyezték meg, hogy „Da wohnt die alte Scharff. Die ist so reich, dass ist ein Skandal”. Udvarán régi kerek kút, istálló, kocsiszín volt és az első emeletről folyosó kötötte össze valami toronyféleséggel. Olyan volt, mint egy bástya. Itt volt Guszti nénénk krim-krámja elraktározva. Felszámolásánál jelen voltam. Dédszüleim nem laktak itt. Nekik külön házuk volt, s talán nem túlzok, ha azt kastélynak nevezem abban az időben. Nagy emeletes fehér ház volt. Nem tudom, hány szobás, nagy park és üvegház. Mindenesetre szokatlan, hogy bálterem is volt benne parkettával, földig érő tükrökkel, körben piros bársonypadokkal és a falakon az ősök festett arcképeivel. Minden évben rendezett itt bált dédanyám a selmeci előkelőségeknek. Így mesélte nagyanyám. Nagy házat vitt. Házvezetőnő, szobalányok, külön fűtés a téli hónapokban. Kertészét Franciaországból hozatta és természetesen fogatot is tartott. Ő mondta mosolyogva, hogy neki minden sárgarépa egy forintba kerül.

Gyermekei, unokái állandóan látogatták és szerették – csak én nem. 90 éves korában elgyöngülve már nem akart élni. Éhségstrájkot kezdett, és abba is halt bele.

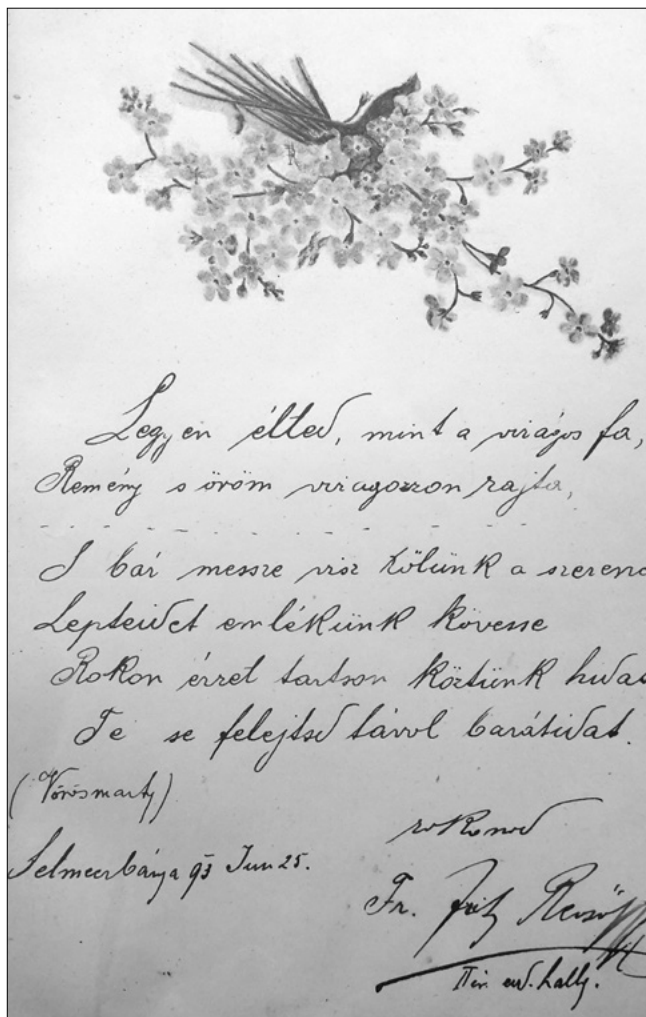
Tante Fáni, a süketnéma is vele lakott. Hozatott hozzá egy süketnéma tanárt, aki megtanította a jelbeszédre. Ezzel kedves unokaöccsei és húgai igen visszaéltek és mindenféle mutogattak neki, amivel dühbe hozták. Valami majmot is szereztek neki szórakoztatásul, de kevés eredménnyel, mert az állat felült az ajtót fedő függöny rúdjára és aki a szobába be akart jönni, annak a hajába markolt, úgyhogy ettől meg kellett szabadulni. Fáni néni játszott és babaruhákat varrt. Még az én babámnak is volt ilyen ruhája. Magas kor ért el ő is. Dédanyánk halála után felosztottak a testvérek mindent. Eladták a házakat, gyárat. Dédanyánk háza helyén épült fel a bányászati főiskola. Utoljára maradt meg a szőlő, az én kedvencem. Ezt már akkor adták el, amikor én lycista voltam. Ma sem tudom, miért írárták meg éppen velem az eladási szerződést, csak arra emlékszem, hogy nagyon sírtam miatta. Prandorf szép volt és végtelenül kedves helye az egész családnak. A philoxerajárvány után dédanyánk volt az első, aki Franciaországból új venyigét hozatott és újra beültette a szőlőt. Volt mellette gyümölcsös is. Egy nagy présház volt,

mellette vendégszoba. A Guszti néni által épített villában 3 szoba, konyha, veranda és egy használhatatlan, de angol WC. Le kellett járni a présház melletti faalkotmányba, melynek ajtajára Hrobák, az öreg vincellér a következő tót verset írta; Nem tudok tótul írni, így csak kiejtés szerint ismétlem: „Na cso sza, na cso sza na szvete trápis. Ked vsseteko szem odolácsis” – „Kinek és minek is küszködsz a világon, mikor mindent ide hordasz”.

Minden szüretkor kint volt a család. Most is látom a falusi lányokat, akik énekelve szedték a szőlőt. A férfiak pedig faputtonyokban a hátukon hordták a présházba a leszedett fürtöket. Óriási fakádba öntötték, és több férfi taposta körbe-körbe, amíg onnan a présbe nem került. Engem is a karjukra vettek és sétáltam velük együtt. Este pedig a kertben tüzet raktak és hamuban sült krumplit ettünk. Egyik évben különösen jó minőségű lett a bor, és valamelyik nagybátyámnak eszébe jutott, hogy ebbe egy kis vizet is lehetne önteni. Pocsék lőre lett az eredmény. Az öreg vincellér, Hrobák János meg is jegyezte, hogy „minek avatkozza bele a nagyságos úr, én már beleöntöttem”. Ha ott voltunk, minden vasárnap istentisztelet után a falusi kislányok bő szoknyában, pruszlikban, sok kalárral a nyakuk körül, kezükben egy-egy csokor virággal libasorban kivonultak hozzám játszani. Tőlük tanultam meg tótul is. Az is itt történt, hogy szüret után a cefrét valahová kiöntötték és a vincellér libái jóllaktak belőle és berúgtak. A vincellér felesége – gondolván, hogy mind megdöglött – sírva megkopasztotta őket, hogy legalább a tolluk ne vesszen kárba. Aztán kidobálta az állatokat a szemétre. Pár óra múlva szépen megérkeztek kopaszon feleledve libasorban.

Amit a Heincz és Scharff családról tudok, azt leírtam. Talán többet tudna mesélni az a két méter magas obeliszk a selmeci evangélikus temetőben, ahol mindnyájan nyugszanak, de ennek a százéves emlékek eső mosta betüit már én is csak imitt-amott tudtam elolvasni.

A nagy vagyon hatfelé ment. A családokat szétszórta az élet. A vagyon legnagyobb részét 1914-ben elvitte a háború. Mindenesetre büszkén írom, hogy ebben a háborúban az összes nagybátyám részt vett és harctéri szolgálatot teljesített. Untauglichnak lenni, vagy pláne dekkolni szégyen volt. Amíg a férfiak harcoltak, a nők mint ápolónők vették ki részüket,

8. kép – Friedenliebi Fritz Rezső, másodéves selmeci erdészhallgató (a visszaemlékezés „Fritz Rudi bácsi”-ja) bejegyzése Händel Valéria emlékalbumába (Selmecbánya, 1893)

és mindenki, még a gyerekek is kötöttük a szürke hósapkákat és érmelegítőket a katonáknak. Volt olyan akció is, mint az „aranyat vasért”. Ezt anyám vezette Selmecen. Az emberek hozták a gyűrűket, a nők levették arany láncukat, sőt a jegygyűrűket, és mi, gyerekek, kinek mije volt, azt adtuk oda a hazának egy vasgyűrűemlék ellenében. Anyám, mint vöröskeresztes ápolónő barátnőivel Hegybányán egy katonai üdülőtáborban is vezetett.

Mint írtam, mindent elfújta a szél, jót is, rosszat is. Egyedül Frigyes bácsinak volt annyi esze, hogy még a háború előtt mindent elpengetett. Mondták is az örökösök, hogy nem fizetődött ki a bánat, amikor meghalt az öregúr.

Ha valaki azonban írást el is olvassa, hajtsa meg fejét egy percre az öregeink emlékére.

A Latinákok

A hozzánk legközelebb álló rokoni família a Latinák család. A rokonságot mindig tartottuk. Sajnos, ma már csak egy kedves rokont tudok említeni, Ádámffy Györgynét, Latinák

Margitot. Ma is igaz barátság fűz hozzájuk, és vele szeretném karöltve leírni, amit őseinkről tudunk. Idáig jutottam az írásban, de úgy látszik, erre már nemigen kerül sor, mert erőm napról napra fogy. Így megpróbálom leírni magam emlékezetemből, amit még tudok.

Ősanyánknak négy fivére volt: János, Pál, Frigyes és Sándor. Együtt éltek Ploszkón, Gömör megyében, igen jó módban. Birtokosok és szintén vasszakmával foglalkoztak. A család seniora, János nagyon komoly ember volt, ellentétben (itt is a Frigyes) öccsével, aki jókedvű, mulató ember lehetett. Össze is zördült a két testvér, mert János ezt nem nézte jó szemmel, annyira, hogy bár egy kúriában laktak, egy asztalnál ettek, nem beszéltek egymással. Ha valami közlendőjük volt, azt levélben közölték egymással, az inas vitte-hozta a postát az asztal egyik végéből a másikba. Nem tudom, melyik, Sándor vagy Pál megnősült. Azt nem tudom, kit vett el, csak azt, hogy hirtelen, rejtélyes körülmények között halt meg. A testvéreiben az a gyanú merült fel, hogy a felesége megmérgezte. Így a beleket egy futárral felküldték Pestre vizsgálat céljából. Azonban se a futár, se a belek Pestre soha nem érkeztek meg. Egyszerűen eltűntek. Persze az özvegynek mennie kellett Ploszkóról. Lányával Győrbe költözött és ott leányoknak internátust nyitott. Egy szép napon a kislány kinézett az ablakon és az utcán sétáló nagyon elegáns úrba belekötött. Az sem volt rest, felment az emeletre és megkérte a kezét. Kisült, hogy a még ma is létező legelegánsabb bécsi szállodának a tulajdonosa, Sacher az illető. Az esküvő hamar megvolt. Tudom, hogy ha a mi öregeink Bécsbe mentek, mindig a Sacherban szálltak meg, és mint rokonok voltak kezelve. Ebből a házasságból egy fiú és egy lány született. A kislányt egy pesti intézetben neveltették, ahol egy török lány is tanult. Ennek édesapja sokszor meglátogatta a lányát. Beleszeretett a Sacher kislányba. Elvette feleségül és elvitte Törökországba. Így még ott is vannak valamire atyámfiái. Sacherné szép fiatal korában maradt özvegyen. Erre utal az a fennmaradt hallomásom, hogy egyetemista fiának egyik kollégája beleszeretett, és el akarta venni feleségül. Mivel az asszony erre nem volt hajlandó, a fiú öngyilkosságot kísérelt meg. Kórházba került, ahol az asszony meglátogatta és megígérte neki, hogy ha felépül, hozzámegy. Lett-e ebből házasság, nem tudom.

A másik három Latinák fivér mind részt vett a szabadságharcban, és egyszer véletlenül mind a hárman találkoztak a harctéren. Jánosról, a legidősebbéről tudom, hogy kocsisruhába öltözve ő hajtotta azt a kocsit, amelyiken kicsempészték Kossuth Lajos két fiát Lengyelországba. Azt is tudom, hogy valami nagyon nagy összeget hagyott vagy az Akadémiára, vagy a Széchényi Könyvtár részére. A másik rokoni szál az aradi Heincz Frigyes leánya, Vikica néni, akit édesanyánk nevelt fel és szintén egy Latinák felesége lett. Melyiknek, azt nem tudom, de leányukat, Viki nénit még én is jól ismertem. Aranyos, kedves hölgy volt. Joanovits Sándor elvált felesége.

Ezeknek a történeteknek a legnagyobb részét tőle hallottam. Most már csak ketten vagyunk Ádámffynéval, akinek ehhez a családhoz köze van. Ploszkón még én is jártam és láttam a nagy régi kúriát, de akkor már idegen kézen volt.

A következők: a friedenliebi Fritzek

Hogy rokonok? De Fritz Rudi bácsi, mint unokatestvér sokszor felkereste anyámat nálunk leánykoromban itt Pesten.

Nagyanyám mesélte, hogy a Fritz család egész udvartartással telepedett le Selmecen. A főtéren nagy emeletes házat építtetett, ami ma is az ő nevét viseli, Fritz-háznak hívják. Később megvette a főiskola kisegítő épületének. Ezt a házat abból az aranyból építtette, amit akkor találtak, amikor a ház alapját ásták ki. Ez a Fritz adta oda az egész hegyet a katolikus klérusnak, melyre Magyarország egyik legrégebb és legszebb kálváriája épült. A kálvária országos hírnévű volt. 12 stációja volt és a hegy tetején egy szép kápolna épült. A stációk vasrácsos ajtókkal voltak elzárva, és a buzgó imádkozók ezen keresztül dobták be pénzüket a szent kehelybe. Erre ráeszméltek az élelmes fiatal fiúk, és ha nem volt pénzük, felmentek a kálváriába és enyves pálcikával kiszedték a pénzt, amit ott találtak.

Említettem már a Massányi nevet. Massányi néne unokanővére volt valahogy dédanyánknak, s amikor fiatalon három gyerekkel özvegyen maradt, felköltözött Selmecre. Gondolom, dédanyám segítségével nevelte fel a gyerekeket. Hugó bácsi egy nagy pesti cégnek volt a cégvezetője. Feleségét Malvinnak hívták. Négy gyermekük volt: Béla aktív tiszt és a 14-es háborúban esett el. Lányuk, Gitta nem ment férjhez, tanárnő volt. Eltűnt a szemem elől. Karcsi mérnök, most pár éve halt meg. Tibor a Ludovikán volt tanár, mi lett vele, ki tudja?

A másik Massányi gyermek Gizella. Gombos erdőmérnök felesége lett. Leányuk, Klára körülbelül velem egyidős, nagyon szép volt, Sébor János akadémikus tanár felesége. Azt tudom róla, hogy a vonaton szült két iker fiút. Aztán otthagya a férjét és az ikreket is, és az a hír terjedt el róla, hogy elzüllött. A harmadik szintén lány, a már említett Marisa néni. Apósa Péch Antal volt, az utolsó bányagróf Selmecen. Marisa néni még személyesen ismerte Rudolf trónörökösöt és Vetsera Máriát is. Ő maga mesélte, amikor Hanván vendégem volt. Az ő révén vagyunk atyafiságban a Réz családdal. Kosáryné Réz Lola író és Réz Endre Brazíliában élő mérnök még élő tagjai a családnak. Marisa néni sógornője volt Réz akadémiai tanár feleségének. Többet nem tudok.

Zsongnak a fejemben a nevek, mint Steinkubel Karolina, Freiherr von Soneberg, de kik voltak, fogalmam sincs.

Nagyapám százéves órája csendesen mutatja a múltó időt. Mutatja, hogy hála Istennek, mindig kevesebb van hátra ebből a világból. Most búcsúzom és kívánok mindenkinek szép, jó életet.

Neked pedig Hertám, hálásan köszönöm a szemedből felém sugárzó megértést, szeretetet. Köszönöm, hogy kezembe adtad a tollat és visszavittél a múltba, amikor még gyermek voltam, és akihez – mindazok, akikről írtam – szeretet fűzött, és akik mind jók voltak hozzám. Lelki szemeimmel újra láttam őket, hallottam hangjukat és az emlékezés sok keserűségen átsegített.

Vedd ezt az írást emlékül és szívből kérlek, maradj velem.

